

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЗМІН У МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ НА ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН¹

Росохата А.С.,

*к.е.н., старший викладач кафедри маркетингу,
Сумський державний університет, м. Суми
a.rosokhata@kmm.sumdu.edu.ua*

Сагер Л.Ю.,

*к.е.н., старший викладач кафедри маркетингу,
Сумський державний університет, м. Суми
l.sager@kmm.sumdu.edu.ua*

Одним із найбільш вагомих факторів впливу на економічну безпеку країни є циркуляція трудових ресурсів, особливо за умови постійного зростання обсягів, векторів та форм міграції. Даний вплив може бути як позитивним, так і негативним для національного добробуту окремої країни, так і економіки світу в цілому. Відповідно масштабність проблеми зумовлює актуальність і необхідність здійснення досліджень задля розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки.

Метою статті є дослідження основних факторів та напрямів впливу, які здійснюють міграційні процеси висококваліфікованих фахівців на економічний та інноваційний розвиток країн.

У статті були застосовані аналітичні методи, які були показані графічним методом аналізу тенденцій та описовим підходом. Також було використано порівняльний аналіз, структурний аналіз класифікаційних ознак, що дозволяють досягти мети дослідження міграційного впливу на різні сфери управління країною. Застосовувані методи дозволяють досягти поставленої мети.

Згруповано основні показники впливу міграційних процесів на країни відправлення (країни-донори) та країни, що виїжджають (країни-одержувачі) з точки зору економічної та інноваційної складової. Аналіз представляє результати в якісному та кількісному відношенні.

Ключові слова: міграція, економічна безпека, інноваційний розвиток, економічний розвиток.

DOI: 10.21272/1817-9215.2020.1-07

ВСТУП

Глобалізаційні процеси диктують необхідність вивчення та модифікації підходів до ролі і місця інститутів громадянського суспільства у сфері регулювання процесів праці та зайнятості населення, розвитку інфраструктури загальнонаціонального та регіональних ринків праці. Процеси зайнятості обумовлюють постійне зростання показників світової міграції, та перерозподілу трудових ресурсів як на глобальному, так і національних, регіональних ринках праці. Основними фактори, що на сьогоднішній день впливають на переосмислення підходів до міграційних процесів виступає науково-технічний прогрес, світова кон'юнктура, постійна зміна спеціалізації ринків, зміни у структурі соціально-трудового потенціалу, а також геополітичні та геокультурні процеси [1]. Так, новий підхід до міжнародної інтернаціоналізації стає актуальним питанням для розгляду політиками, науковцями і практиками.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У ході роботи були досліджені основні показники, що впливають на макроекономічну стабільність, маркетингові фактори конкурентних переваг країни, [2-4], роль та вплив економічної свободи на макроекономічну стабільність [5]. Автори Васильєва Т., Кузьменко О., Боженко В., та Колотіліна О., Захаркіна Л., Мирошніченко Ю., Смоленніков Д., Похилько С. [6, 7] довели, що динаміка біфуркаційних перетворень у перехідній економіці вплинула на темп інноваційного

¹ Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної роботи № 0117U003922 «Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування»

розвитку та результативність національної економічної безпеки. Прогнозування найбільш очевидних показників втрати інтелектуальної спроможності країни на основі аналізу соціально-економічного впливу інтелектуального потенціалу молоді на економічний та людський розвиток зроблено у роботах Прийма С. та ін. [8], Міщук Х. та ін. [9], Коцевої Д. [10], Гренчикової А. та ін. [11], Петрушенко Ю. та ін. [12], Швіндіної Г. [13].

Важливість цінностей молодих працівників, дослідження трудової міграції викладені в роботах Тітко І. [14], Романської О. [15], Джоємаді Ф. Р. [16].

Крім того, Білан Ю. та ін. [17], проаналізували рівень довіри між бізнесом та урядом як показник, який впливає на економічний та інноваційний розвиток країни. У дослідженнях Сигиди Л.О. [35, 36], Нагорного Є.І. [35], Чигрин О.Ю., Пімоненко Т.В., Люльова О.В. [40] проаналізовано окремі аспекти інноваційного розвитку, інноваційної активності, які являються одними із ключових елементів економічної безпеки країни.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Метою статті є дослідження основних факторів та напрямів впливу, які здійснюють міграційні процеси висококваліфікованих фахівців на економічний та інноваційний розвиток країн.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Існує безліч видів і форм міграцій. Міграційні процеси за своєю суттю підлягають класифікації за значною низкою факторів. Загальновизнаною класифікацією міграції є розподіл за якісною ознакою, а саме міграційних рух відбувається з країни, що розглядається чи в неї, відповідно до цього розділяють іміграція та еміграція. У більшості випадків міграцію поділяють на внутрішню та зовнішню за ознакою перетину державного кордону. Окрім того, існує розподіл за видами та типами міграція за такими ознаками як: відстань, тривалість, характер організації, мета, причини, масштаб, і т.п. Стивен Кастлес, директор Центру вивчення проблем біженців Оксфордського університету серед усієї кількості мігрантів виділяє таку групу як висококваліфіковані бізнес-мігранти [22]. Це є висококласні менеджери, адміністратори, спеціалісти, техніки й ті, хто переміщується в межах внутрішніх ринків праці міжнародних корпорацій і організацій або ж ті, хто шукає роботу через міжнародні ринки праці. Ця група мігрантів є затребуваною у більшості країн, що обумовлює пропозиції щодо спеціальних програм за типом «Висококваліфіковані і бізнес-мігранти» [23].

Так, порівнюючи висококваліфіковані трудові кадри у міграційних процесам із іншими видами слід наголосити, що дана група має певні особливі характеристики, а саме:

- дані мігранти у більшості випадків мають вищу освіту та спрямовані на навчання в подальшому;
- у більшості випадків мігранти спрямовані на те, щоб назавжди залишати країну - донора без планів повернутися;
- мігранти є затребувані як у країн-донорів, так і в країнах реципієнтів;
- даний вид мігрантів повністю дотримуються міграційного законодавства та є відповідальними громадянами;
- часто вони мігрують разом із родинами
- даний вид міграції обумовлено особливими причинами, де люди шукають не лише вищої заробітної плати, а і у загальному баченні кращого рівня життя та безпеки.

Розглядати окремі види міграції та їх вплив на економіку та інновації неможливо без розуміння загальної структури міграційних процесів. Так, згідно із World Migration Report 2020 Міжнародної організації з міграції кількість міжнародних мігрантів у світі в 2019 році: 272 мільйони (3,5% світового населення) та 74% усіх міжнародних мігрантів були працездатними (20–64 роки) [24].

Розглянувши кількість мігрантів за останні роки згідно із поділом на частини світу (рис. 1), що надає United Nations Department of Economic and Social Affairs, можна сказати, що у середньому кожен 10 європеець є мігрантом, і Україна у цьому не є винятком [25].

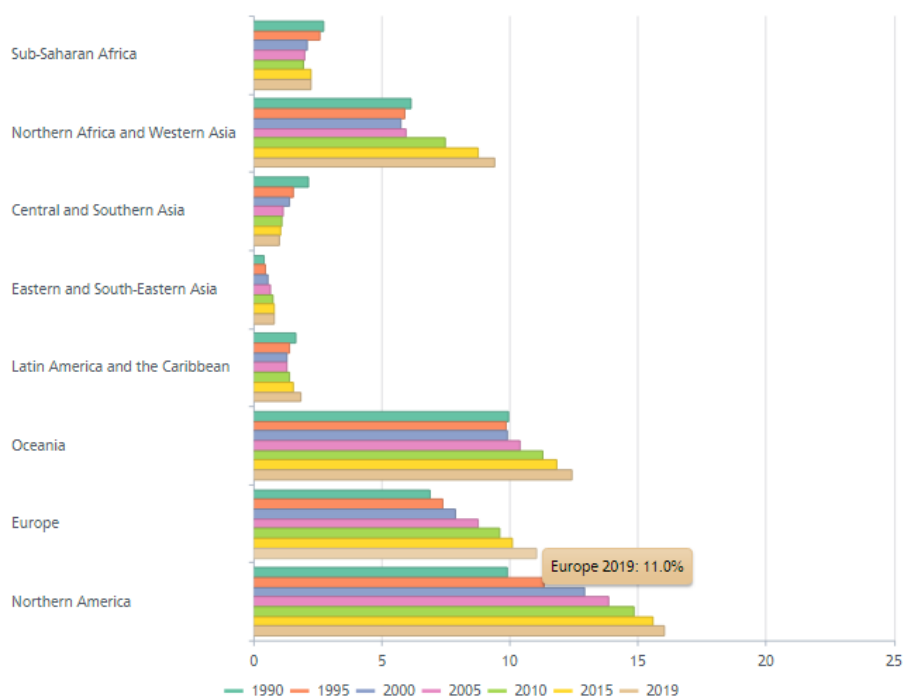

Рисунок 1 - Міжнародні мігранти у відсотках від загальної кількості населення за основною територією призначення [25]

Україна є найбільшою країною Європи за площею, так, будь-які зміни в абсолютних значеннях показників міграції в Україні одразу відображаються в розрізі аналізу усіх країн Європи. З огляду на пострадянський простір Україна, подібно до інших держав, характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності продукції, недостатнім обсягом інвестицій, низьким рівнем залучення економіки до міжнародного поділу праці, дешевою робочою силою. Незважаючи на те, що показник кількості мігруючих українців має тенденцію до спаду (рис. 2), за даними Department of Economic and Social Affairs Population of United Nations Україна входить до світового Топ 20 країн, населення якої мігрує. Так, наприклад, у 2019 р. кількість таких громадян України становила 5,9 млн осіб. Цікавим є той факт, що поряд з Україною у цьому переліку опинилися такі країни, як Великобританія, Німеччина, США, Польща, Італія, для яких Україна являється донором трудових мігрантів.

Так, у 2019 році Україна посіла 8 місце за абсолютним показником країн-донорів мігрантів (Рис. 2) [25]. Але якщо детальніше проаналізувати цей графік, то слід сказати, що більшість країн, які передують Україні значно більші за нею і за площею і за кількістю населення (Індія, Мексика, Китай, Росія, Пакистан), Бангладеш, менший за площею, але загальна кількість населення все одно більше населення України (перевищує більше ніж втричі), лише Сирія менша України за площею і населенням.

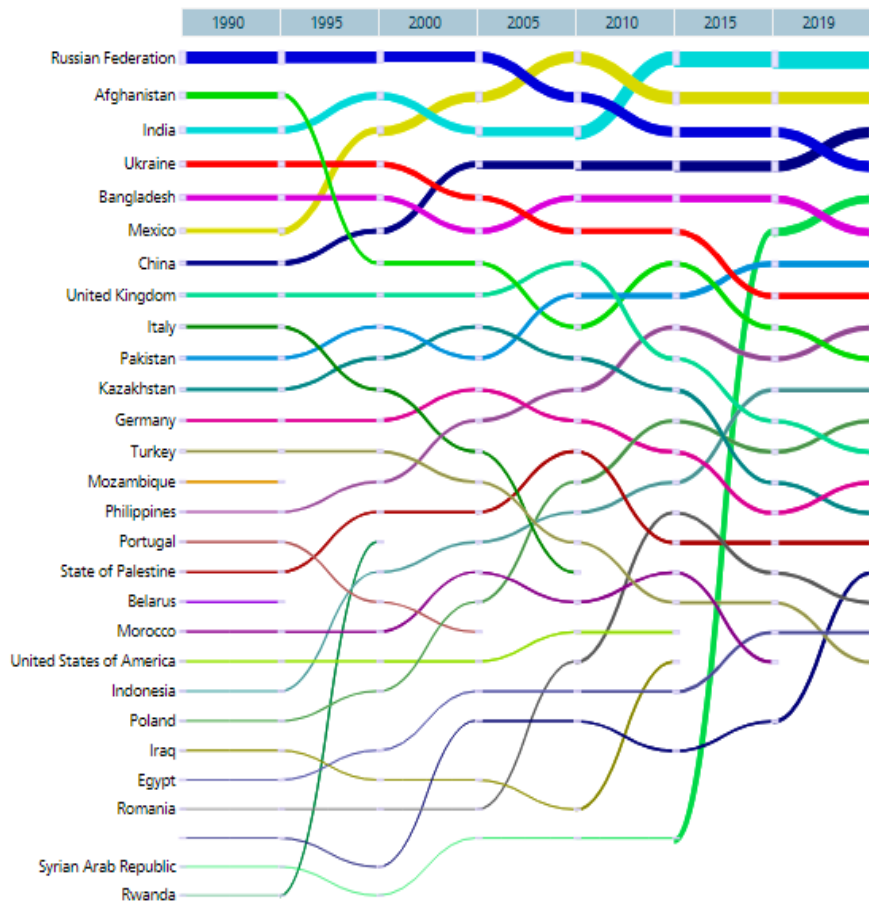

Рисунок 2 - Двадцять країн чи районів походження з найбільшим населенням діаспор (мільйони) [25].

Але очевидно, що такий стрімкий стрибок у кількості емігрантів обумовлений складною геополітичною ситуацією та загостренням військового конфлікту. Отже, можна стверджувати, що серед країн, чисельність і площа яких приблизно рівна показникам, Україна займає лідируючі позиції як країна-донор мігрантів. Ситуація, що склалася, актуалізує питання дослідження міграції в Україні: причини та наслідки, альтернативні можливості та загрози, що несе відтік населення з території України.

У загальному розрізі міграційних процесів можна говорити, що збільшення мобільності робочої сили сприяє економічному розвитку світу, адже дає можливість більш ефективного розподілу трудових та економічних ресурсів.

Фактично, економічні ефекти від міжнародної міграції може відрізнитись від теоретичних очікувань, що обумовлено низкою факторів, як для країн-донорів, так і приймаючих сторін.

Міграція висококваліфікованих спеціалістів – один з ключових факторів перерозподілу благ. Інформація і люди – ключові ресурси створення вартості. Дослідження, здійснені у напрямку впливу міграції на результати функціонування економіки [26], дозволяють зрозуміти зв'язок міграційних процесів та економічного розвитку. Однак низка питань потребує подальшого дослідження. А саме - вплив масштабної міграції на економічне зростання країни-донора та країни-реципієнта. Для розуміння даного питання доцільно визначити позитивні та негативні аспекти

міграційних процесів висококваліфікованих кадрів для країн-донорів та країн-реципієнтів.

З позиції країни-донора. Відтік висококваліфікованих фахівців з країни має одним із своїх наслідків зниження темпів розвитку або рецесію наукоємних та високотехнологічних областей, що, у свою чергу, має глобальні наслідки, які виходять за межі окремих галузей економіки країни. Розглянемо механізм цього процесу. Виїзд за кордон кращих спеціалістів, немає сумніву, що значна частка тих спеціалістів, які виїжджають, належить саме до цієї категорії з огляду на перспективи конкурувати на висококонкурентних ринках, призводить до зниження конкуренції на внутрішньому ринку. З одного боку, це сприяє зниженню безробіття в галузі та сприяє залученню нових спеціалістів, що є позитивним індикатором. Проте, з іншого боку, знижує рівень конкуренції серед найкращих спеціалістів. Тобто відбувається явище, де привабливість галузей зростає для працівників-новачків, проте виникає дефіцит кадрів серед фахівців високого рівня. Наслідком цього є зниження потенціалу окремих галузей в цілому. У свою чергу, зниження потенціалу галузей і позначається на результатах діяльності компаній, які її формують, та на їхньому ринковому позиціонуванні. Це можна відслідкувати на структурних змінах. Окрім того, значна частка продукції в Україні спрямована на експорт, що також має два аспекти: позитивний – надходження валютних коштів до економіки країни, - та негативний – продукція галузей, спрямована на розвиток галузей з високою доданою вартістю за кордоном, а не всередині країни. Діяльність фрілансерів також характеризується названими аспектам. Це позначається на стані наукоємних та високотехнологічних галузей економіки країни, які поступово втрачають конкурентоспроможність. У результаті на макроекономічному рівні збільшується імпорт наукоємної та високотехнологічної продукції та знижується її експорт. Наступною ланкою ланцюгової реакції є переміщення інвестиційних ресурсів у менш наукоємні галузі, а відповідно до виробництва продукції з нижчою доданою вартістю. Мінімізація витратної високотехнологічної складової у бізнес-моделі спрямовує бізнес-структури (підприємства) по траєкторії руху від переробної до сировинної промисловості. Глобальним наслідком міграції висококваліфікованих кадрів є зниження частки виробництв з високою доданою вартістю та зростання експорту сировинних ресурсів, як наслідок, економіка країни функціонує як сировинна та формується типова економічна модель «країни третього світу».

Як позитивний ефект масштабної міграції прийнято розглядати валютні надходження від емігрантів (рідним та близьким) у країну. Проте, не зважаючи на їх значний обсяг, дані кошти спрямовуються переважно на споживання та не вирішують проблем, спричинених трудовою міграцією. Важливість міграційних процесів серед економічно активного населення для країни-донора. З точки зору економічного розвитку однією з переваг трудової міграції є вливання валюти [27]. Наприклад, за різними оцінками, такі доходи в Україні становлять від 1 до 5 мільярдів доларів щороку. За даними Міністерства фінансів України, до 2020 року у 2016 році приватні грошові перекази становили 7,5 млрд. Дол. США або 7,9% ВВП, з них 20% надходило неформальними каналами, у 2017 році 9,3 млрд. Доларів надійшли в Україну (6% ВВП), у 2018 році вона становила до 11,1 мільярда доларів. У 2019 році - 8,7 млрд доларів (6% ВВП), з яких майже 50% надійшло через неофіційні канали. У 2016 році найбільше переказів було здійснено з Польщі, Росії, США (рис. 3), але в 2019 році ситуація змінювалася у напрямку збільшення надходжень з Чехії, Італії та зменшення надходжень іноземної валюти з США та Росії.

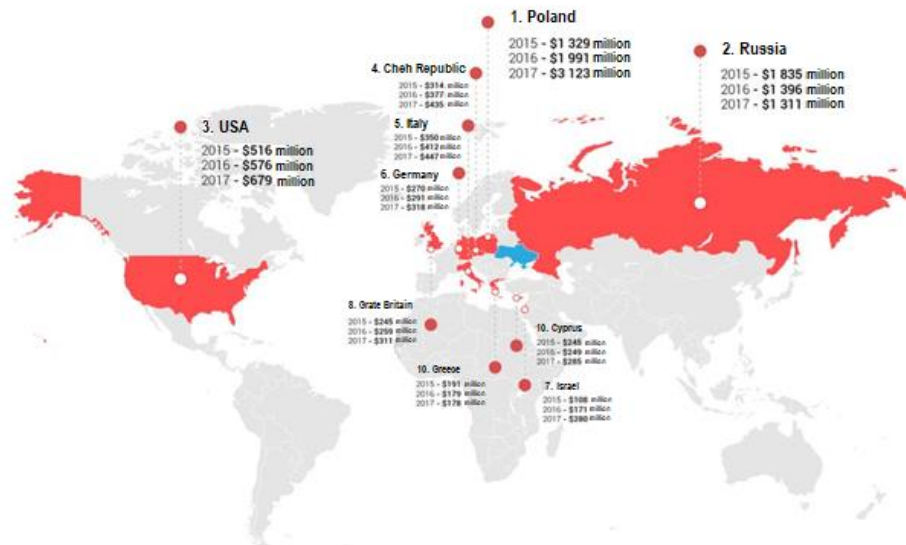

Рисунок 3 - Суми надходжень в Україну з інших країн світу за 2015-2017 рр. (на основі [сайт РБК])

Відповідно, ці надходження допомагають підвищити конкурентоспроможність економіки країни, але лише в контексті окремих галузевих ринків [28]. Особливо це може бути застосовано до виробництва товарів та надання послуг, про необхідність яких заявляють самі працівники-мігранти при реалізації фондів міграційного капіталу [29]. В Україні це переважно предмети першої необхідності, медичні послуги, освіта, транспорт та інше. Останніми роками ринок нерухомості (вторинної та первинної) набув у цьому плані досить значного значення, де робітники-мігранти не лише реалізують придбаний капітал, але й інвестують у великий розвиток інших суміжних галузей [30]. Маттіас Бенц та Роберт Кірхнер [31] заявляють, що гроші їхніх сімей витрачаються, зокрема, на споживання (31,7%), будівництво або придбання житла (19,4%), медичне лікування (8,7%), медичне лікування дітей (6,9%). Таким чином, на думку експерта, українські трудові мігранти, хоча працюють за кордоном, все ж сприяють зростанню внутрішнього споживання, що приносить користь вітчизняній економіці, але не суттєво збільшує інвестиції, спрямовані на виробництво товарів з високою доданою вартістю, а отже, не вирішують проблем, спричинених міграцією робочої сили.

З позицій країни-реципієнта. Вигода країни-реципієнта полягає у отриманні висококваліфікованих працівників з меншим рівнем витрат на оплату праці, які підвищують загальний рівень та конкуренцію у галузі, сприяючи інтенсифікації процесів її розвитку та підвищуючи її конкурентоспроможність на міжнародному ринку [32]. Навіть за умови відсутності дискримінації у оплаті праці місцевих спеціалістів та іммігрантів, що інколи має місце, економія з точки зору національної економіки полягає у відсутності потреби вкладати кошти у освіту приїжджих фахівців, адже ці витрати вже понесла країна їхнього походження.

Масова імміграція висококваліфікованих кадрів може спричинити тимчасове збільшення безробіття у відповідних галузях для місцевих спеціалістів, які витісняються емігрантами, проте подальший розвиток галузі нівелює цей ефект, перетворюючи його на тимчасовий. Наслідки від міграції даної категорії спеціалістів для економіки країни-реципієнта протилежні наслідкам країни-донора і полягають у: зростанні частки виробництва та експорту товарів з високою доданою вартістю, підвищенні рівня конкурентоспроможності економіки та зростанні ВВП та інших макроекономічних показників. Таким чином, у результаті міграції

висококваліфікованих кадрів розрив у рівні економічного та соціального розвитку між країною-реципієнтом та країною-донором зростає.

Якщо розглядати вплив міграційних процесів не глобально, а окремо на різні групи країн, на різні галузі та сфери окремої країни, то виявляється, що є як позитивні, так і негативні наслідки (табл. 1).

Таблиця 1 – Вплив міграції висококваліфікованих трудових кадрів на країни, з яких виїжджають мігранти (країни-донори) та на країни, в які в'їжджають (країни-реципієнти)

Сфера	Переваги	Недоліки	Можливості для майбутнього	Загрози для майбутнього
Вплив міграції на країну-донора				
Економіка і фінанси	Надходження ВКВ (вільної конвертованої валюти) у країну; Зменшення тиску надлишкових трудових ресурсів на місцевому ринку праці і, відповідно, соціальної напруженості в країні	Зменшення надходжень до ВВП країни, зменшення кількості податкових надходжень, за рахунок несплати податків тими, хто раніше працював, а наразі мігрував	Прискорення обміну технологіями, збільшення можливостей для підприємництва, зростання експортних можливостей для виробників, адже мігранти за кордоном генерують попит на національні товари в країні перебування	Активізація інфляційних процесів через перекази коштів; Зростання робочої сили в грошових переказах трудових мігрантів може призводити до зменшення виробництва для експорту
Людський капітал	безкоштовне для країни-експортера навчання робочої сили новим професійним навичкам, знайомство з передовою організацією праці тощо	«відплив інтелекту», тобто кваліфікованих, ініціативних кадрів	Зменшення безробіття; Підвищення якості людського капіталу у майбутньому (для тих, хто хоче мігрувати)	Навантаження на соціальну систему країни; Дефіцит працівників певних спеціальностей на ринку праці
Освітня галузь	Набуття нових знань та навичок мігрантами, які повертаються на Батьківщину	Відтік людського капіталу; Погіршення якості людського капіталу	Підвищення мотивації до здобуття освіти чи набуття навичок для тих, хто хоче мігрувати в майбутньому	Дефіцит контингенту абітурієнтів через від'їзд дітей разом із батьками – висококваліфікованими спеціалістами
Соціальний аспект (родинні зв'язки)	Поліпшення добробуту незможних родин заробітчани;	Поглиблення соціальної нерівності через збільшення коштів у тих родин, які отримують грошові перекази з-за кордону	Зміна ролей у родинах мігрантів; Зменшення навантаження на органи місцевої влади та соціальні установи, що опікуються життям громадян	Послаблення родинних зв'язків через відстань, та неможливість постійної фактичної комунікації; Руїнування сімей
Інноваційний розвиток	Інвестування в інноваційні галузі шляхом створення спільних підприємств з іноземними засновниками	Недостатність персоналу / відсутність для інновацій.	Використання набутого досвіду для розробки інноваційної діяльності	Втрата конкурентоспроможності та конкурентоспроможність високотехнологічних галузей
Інші сфери	Підвищення продуктивності праці серед громадян, які залишилися	Зменшується чисельність економічно активного населення	Розвиток послуг для потенційних мігрантів	Зростає чисельність населення похилого віку і скорочується чисельність молоді
Економіка і фінанси	зменшення витрат виробництва; іноземні робітники, створюючи додатковий попит на товари та послуги, стимулюють зростання виробництва і додаткову зайнятість	Зростання безробіття через додаткову конкуренцію на ринку праці	Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та конкурентних позицій країни загалом, у т.ч. в інноваційній сфері	Перенавантаження виробничих потужностей; Підвищення конкуренції спеціалістів на внутрішньому ринку; ріст безробіття
Людський капітал	Отримання інтелектуального капіталу	Переорієнтація фахівців на менш кваліфіковану	Збільшення інтелектуального потенціалу країни, в	Заміна власних кадрів іноземними, міграція населення за кордон

		роботу (тимчасове явище)	тому числі за рахунок зростання конкуренції на ринку праці	
Освітня галузь	Зниження витрат на підготовку фахівців	Немає прямого негативного впливу	Підвищення рівня практичної підготовки за рахунок збільшення потужностей галузей, збільшення кількості баз практики	Прямої загрози не виявлено
Соціальний аспект (родинні зв'язки)	Збільшення культурного різноманіття	Зростає навантаження на місцеву владу, соціальні установи та міграційну службу країни.	Слідування за тенденціями глобалізації як чинником поліпшення іміджу на міжнародному ринку праці	Погіршення добробуту сімей професіоналів, які втратили робочі місця за рахунок посилення конкуренції від мігрантів на ринку праці
Інноваційний розвиток	Залучення висококваліфікованих фахівців до процесу інновацій через посилення конкуренції на ринку праці	Немає прямого негативного впливу	Удосконалення кадрового потенціалу як каталізатора інноваційного розвитку країни	Витік інформації. Втрата конкуренції на міжнародних ринках через повернення досвідчених професіоналів до своєї країни
Інші сфери	При імпорті кваліфікованої робочої сили країна, що її приймає, економить на витратах на освіту та професійну підготовку	Соціальна напруженість у суспільстві; Дискримінація трудових мігрантів	Налагодження міжкультурних зв'язків; інтернаціоналізація населення; Збільшення попиту на суспільні потреби мігрантів – розвиток інших соціальних інститутів, релігій	Конфлікти на расовому, національному, регіональному ґрунті, зростання злочинності та інших негативних явищ

Міграційні процеси є одним із важливих факторів, які враховуються при вивченні економічної ситуації та розвитку країн [33]. Але в той же час міграція висококваліфікованих спеціалістів може вплинути на становлення та розвиток інновацій у країні [34-36]. На сьогоднішній день цей показник не входить до ряду питань, які враховуються при аналізі інноваційного розвитку європейських країн Європейською комісією. Згідно з Європейським індексом інноваційних показників 2019 [37], у звіті 2018 року індекс інновацій України становить 0,311. Так, узагальнюючий інноваційний індекс країн формується на основі та аналізі таких показників, як: Людські ресурси, Привабливі дослідницькі системи, Інноваційне середовище, Фінанси та підтримка, Приватні інвестиції, Інноватори, Зв'язки, Інтелектуальні активи, Вплив на зайнятість, Вплив на продаж. Кожен з цих показників формується відповідно на основі аналізу конкретних даних. Таким чином, відповідно показник Людські ресурси формується на базі випускників докторантури, кількості населення з вищою освітою, та таких, що навчаються протягом усього життя. Але ці цифри враховують лише фактичний приріст, але не враховують кількість населення з вищою освітою, що покидає країну практично без наміру повертатися. Таким чином, розглядаючи міграцію висококваліфікованих кадрів, які мають ступінь вищої освіти та прагнення до навчання протягом усього життя, цей показник може кардинально змінити значення людських ресурсів та узагальнений показник інноваційного розвитку країн. Для країни-донора це може вплинути на зниження сумарного індексу інновацій. У той же час для приймаючої країни, враховуючи міграційні процеси висококваліфікованого персоналу, може різко збільшити підсумковий інноваційний індекс.

Дане дослідження зосереджено на пошуці та аналізі факторів міграційних процесів, що можуть здійснювати прямий та опосередкований вплив на економічний та як результат інноваційний розвиток країн. Так, у ході дослідження в першу чергу була оброблена наукова інформація щодо теоретичного розподілу класифікаційних ознак,

видів та типів міграції, де було виявлено та обумовлено необхідність дослідження міграції висококваліфікованих спеціалістів та причини, що їх спонукають.

З метою дослідження глобальних процесів наведено структуру розподілу мігрантів у відповідності до загальної чисельності населення у відсотковому вираженні за континентами. Згідно з даними за даними Department of Economic and Social Affairs Population of United Nations представлено рейтинг 2019 року країн, з яких формується найбільша кількість мігрантів на світовому просторі, де Україна займає 8 місце. У ході дослідження згруповані основні показники впливу міграційних процесів на країни з яких в'їжджають (країн-донорів), та до яких виїжджають (країни-реципієнти) з огляду на економічну та інноваційну складову.

ВИСНОВКИ

З метою вивчення глобальних процесів представлена структура розподілу мігрантів відповідно до загальної чисельності населення за континентами. За даними Департаменту економічних та соціальних питань населення ООН Україна займає 8 місце серед країн з найбільшою кількістю мігрантів у світі.

Систематизовано основні показники впливу міграційних процесів на країни-донори та країни-реципієнти з точки зору економічної та інноваційної складової. Визначено, що, незважаючи на кількість переваг (включаючи фінансові виплати), для країни-донора трудова міграція висококваліфікованих робітників зменшує частку галузей з високою доданою вартістю та зростання експорту сировини, як наслідок, економіка країни функціонує як сировина і формує типову економічну модель країни "третього світу". Вплив міграції цієї категорії спеціалістів на економіку країни-реципієнта протилежний і полягає у збільшенні частки виробництва та експорту товарів з високою доданою вартістю, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та зростання ВВП та інших макроекономічних показників.

Відповідно до мети статті визначено основні фактори міграції висококваліфікованих фахівців, що впливають на економічний та інноваційний розвиток країн. Отже, дослідження встановило, що гіпотеза є правильною і міграція висококваліфікованих кадрів впливає на економічний та інноваційний розвиток як країни-реципієнта, так і країни-донора.

Таким чином, визначено, що в результаті міграції висококваліфікованого персоналу розширюється розрив у рівні економічного та соціального розвитку між країною-реципієнтом та країною-донором.

Отримані результати дозволяють виділити напрями подальших досліджень таким чином: кількісне визначення впливу міграційних процесів на стан економічного та інноваційного розвитку країн (а відповідно і її економічної безпеки) формують підґрунтя для подальшого прогнозування та економіко-математичного моделювання змін економічного розвитку країни при зміні або підтримці міграційних тенденцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. 110 с.
2. Lyulyov O., Chygyrn O., Pimonenko T. National brand as a marketing determinant of macroeconomic stability. *Marketing and Management of Innovations*, 2018. Issue 3, 142-152. doi: 10.21272/mmi.2018. PP. 3-12
3. Ivanová E., Čepel M. The impact of innovation performance on the competitiveness of the visegrad 4 countries. *Journal of Competitiveness*. 2018. Vol. 10, Issue 1, 54-72. doi: 10.7441/joc.2018.01.04
4. Bilan, Y., Lyeonov, S., Lyulyov, O., & Pimonenko, T. Brand management and macroeconomic stability of the country. [Zarządzanie marką i stabilność makroekonomiczna kraju] *Polish Journal of Management Studies*, 2019. 19(2), 61-74. doi:10.17512/pjms.2019.19.2.05
5. Yevdokimov Yu., Melnyk L., Lyulyov O., Panchenko O., Kubatko V. Economic freedom and democracy: Determinant factors in increasing macroeconomic stability. *Problems and Perspectives in Management*, 2018. 16(2), 279-290. doi: 10.21511/ppm.16(2).2018.26
6. Vasilyeva, T., Kuzmenko, O., Bozhenko, V., & Kolotilina, O. Assessment of the dynamics of bifurcation transformations in the economy. Paper presented at the CEUR Workshop Proceedings, 2019, 2422 134-146.

- %D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0-
%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-
%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-
%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2/a-48634849
32. Dimian G. C., Aceleanu M. I., Ileanu B. V., Şerban A. C. Unemployment and sectoral competitiveness in Southern European Union countries. Facts and policy implications. *Journal of Business Economics and Management*, 2018, VOL 19, NO 2, 474-499. doi: <https://doi.org/10.3846/jbem.2018.6581>
33. Prokop V., Stejskal J., Hudec O. Collaboration for innovation in small CEE countries. *E a M: Ekonomie a Management*, 2019, 1 (22). URL: <https://dx.doi.org/10.15240/tul/001/2019-1-009>
34. Afonasyova M., Panfilov E., Galichkina M., Ślusarczyk B. Digitalization in Economy and Innovation: The Effect on Social and Economic Processes. *Polish Journal of Management Studies*, 2019, 19(2), 22-32. doi: 10.17512/pjms.2019.19.2.02
35. Сигида Л.О., Нагорний Є.І., Сагер Л.Ю. Порівняльний аналіз показників інноваційної активності України та інших країн світу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*, 2017, 27, 2, 23-27.
36. Сигида Л.О. (2018). Індустрія 4.0 та їх вплив на країни світу. *Економіка та суспільство*, 17. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/17_ukr/9.pdf
37. Росохата А.С. Трендотчінг як напрямок прогнозування інноваційного розвитку промислового підприємства з виробництва машин та устаткування. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2014. 33(1076). 62-75.
38. Росохата, А.С. Формування методичного апарату прогнозування напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства. *Економіка і управління*. 2014. № 2. 115-121.
39. EUROPEAN Innovation Scoreboard 2019. (2020). URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en
40. Pimonenko, T., Lyulyov, O., Chygryn, O., & Palienko, M. (2018). Environmental Performance Index: relation between social and economic welfare of the countries. *Environmental Economics*, 9(3), 1.

REFERENCES

1. *Ukrainska mihratsiia v umovakh hlobalnykh i natsionalnykh vyklykiv XXI stolittia: naukovе vydannia* (2019); nauk. red. U.Ia. Sadova. Lviv, 110 s.
2. Lyulyov O., Chygryn O., Pimonenko T. (2018). National brand as a marketing determinant of macroeconomic stability. *Marketing and Management of Innovations*, Issue 3, 142-152. doi: 10.21272/mmi.2018. PP. 3-12
3. Ivanová E., Čepel M. (2018). The impact of innovation performance on the competitiveness of the visegrad 4 countries. *Journal of Competitiveness*. Vol. 10, Issue 1, 54-72. doi: 10.7441/joc.2018.01.04
4. Bilan, Y., Lyeonov, S., Lyulyov, O., & Pimonenko, T. (2019f). Brand management and macroeconomic stability of the country. [Zarządzanie marką i stabilność makroekonomiczna kraju] *Polish Journal of Management Studies*, 19(2), 61-74. doi:10.17512/pjms.2019.19.2.05
5. Yevdokimov Yu., Melnyk L., Lyulyov O., Panchenko O., Kubatko V. (2018). Economic freedom and democracy: Determinant factors in increasing macroeconomic stability. *Problems and Perspectives in Management*, 16(2), 279-290. doi: 10.21511/ppm.16(2).2018.26
6. Vasilyeva, T., Kuzmenko, O., Bozhenko, V., & Kolotilina, O. (2019). Assessment of the dynamics of bifurcation transformations in the economy. Paper presented at the CEUR Workshop Proceedings, , 2422 134-146.
7. Zakharkina L., Myroshnychenko Iu., Smolennikov D., Pokhylko S. (2018). Efficiency of Innovation Activity Funding as the Driver of the State's National Economic Security. *Montenegrin journal of economics*, 14/4, 159-173. doi: 10.14254/1800-5845/2018.14-4.11
8. Pryima, S., Dayong, Y., Anishenko, O., Petrusenko, Y., & Vorontsova, A. (2018). Lifelong learning progress monitoring as a tool for local development management. *Problems and Perspectives in Management*, 16(3), 1-13. doi:10.21511/ppm.16(3).2018.01
9. Mishchuk H., Roshchuk I., Sułkowska J., Vojtovic S. (2019). Prospects of assessing the impact of external student migration on restoring country's intellectual potential (the case study of Ukraine). *Economics and Sociology*, Vol. 12, No 3.
10. Koceva D. (2019). The Migrations in the Old and the New World. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, Volume 8 Issue 9, 1674-1677. Retrieved from https://www.ijsr.net/search_index_results_paperid.php?id=ART20201473
11. Grencikova, A., Bilan, Y., Samusevych, Y., & Vysochyna, A. (2019). Drivers and inhibitors of entrepreneurship development in central and eastern european countries. Paper presented at the Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020, 2536-2547.
12. Petrusenko, Y. M., Kostyuchenko, N. M., & Danko, Y. I. (2014). Conceptual framework of local development financing in UNDP projects in Ukraine. *Actual Problems of Economics*, 159(9), 257-263
13. Shvindina, H. (2019). Coopetition as an emerging trend in research: Perspectives for safety & security. *Safety*, 5(3) doi:10.3390/safety5030061
14. Titko J., Svirina A., Skvarciany V., Shina, I. (2020). Values of young employees: Z-generation perception. *Business: Theory and Practice*, 21(1), 10-17. Retrieved from <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11166>
15. Romanska O. (2017). Labor migration is a phenomenon in Poland. Retrieved from <https://platforma-msb.org/trudova-migratsiya-fenomen-polshhi/>
16. Djoemadi F. R., Setiawan M., Noermijati N., Irawanto D. W. (2019). The Effect of Work Satisfaction on Employee Engagement. *Polish Journal of Management Studies*, 19 (2), 101-111. doi: 10.17512/pjms.2019.19.2.08.

17. Bilan, Y., Brychko, M., Buriak, A., & Vasilyeva, T. (2019d). Financial, business and trust cycles: The issues of synchronization. [Ciklusi financiranja, poslovanja i povjerenja: pitanja za sinkronizaciju] Zbornik Radova Ekonomskog Fakulteta Au Rijeci, 37(1), 113-138. doi:10.18045/zbefri.2019.1.113
18. Syhyda, L. (2013). Influence of enterprise's marketing environment on process of marketing distribution policy development. *Economic Annals-XXI*, 7-8(2), 28-32.
19. Bilan, Y., Lyeonov, S., Vasylieva, T., & Samusevych, Y. (2018). Does tax competition for capital define entrepreneurship trends in eastern europe? *Online Journal Modelling the New Europe*, (27), 34-66. doi:10.24193/OJMNE.2018.27.02
20. Bilan, Y., Vasilyeva, T., Lyeonov, S., & Bagmet, K. (2019b). Institutional complementarity for social and economic development. *Business: Theory and Practice*, 20, 103-115. doi:10.3846/BTP.2019.10
21. Abaas, M. S. M., Chygryn, O., Kubatko, O., & Pimonenko, T. (2018). Social and economic drivers of national economic development: The case of OPEC countries. *Problems and Perspectives in Management*, 16(4), 155-168. doi:10.21511/ppm.16(4).2018.14
22. Stephen Castles Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. - Conference on Theories of Migration and Social Change St Anne's College, Woodstock Road, Oxford Tuesday 1 st – Thursday 3 rd July 2008. URL: <https://www.migrationinstitute.org/files/news/sc-paper-imiscoe-theory-conf-d3.pdf>
23. M. Kasianova A new approach to the problem of classification migration processes. *Вісник мариупольського державного університету серія: історія. політологія*, 2016, ВИП. 15. ISSN 2226-2830. P. 233-242
24. World Migration Report 2020. International Organization for Migration. Marie Mcauliffe. Binod Khadria. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020_en_chapter1_004.pdf
25. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population division. Monitoring global populatoin trends. International migration. Retrieved from <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp>
26. Naghshpour Sh. (2019). Determinants of economic growth rates of the newly formed countries of the former Soviet Union and Eastern Bloc. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies*, Vol.12, No.5, 425-442. doi: 10.1504/IJEPPE.2019.104638
27. Afanasiev M. and Kudrov A. (2019). Integrated Indicator of the Living Quality Conditions. *Montenegrin Journal of Economics*. Vol. 14, No. 3, 7-21
28. Golovchanskaya E., Strelchenya E., Popkova E., Leonenko O. (2018). The key role of intellectual resources in the economic growth models in the institutional environment of innovative activity of the Republic of Belarus: theory and practice. *International Journal of Trade and Global Markets*, Vol. 11, No. 3, 213-227. doi: 10.1504/IJTM.2018.095813
29. Šanda M., Křupka J. (2018). Quality of life evaluation as decision support in public administration for innovation and regions development. *Administratie si Management Public*, (30), 51-66. doi: 10.24818/amp/2018.30-04
30. Chocholatá M. and Furková A. (2018). The analysis of employment rates in the context of spatial connectivity of the EU regions. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, Vol. 13, No. 2. Retrieved from <https://doi.org/10.24136/eq.2018.010>
31. Zholkver M. (2019). What are the consequences of mass emigration of Ukrainians? Retrieved from <https://www.dw.com/uk/%D1%8F%D0%BA%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%94-%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2/a-48634849>
32. Dimian G. C., Aceleanu M. I., Ileanu B. V., Șerban A. C. (2018). Unemployment and sectoral competitiveness in Southern European Union countries. Facts and policy implications. *Journal of Business Economics and Management*, VOL 19, NO 2, 474-499. doi: <https://doi.org/10.3846/jbem.2018.6581>
33. Prokop V., Stejskal J., Hudec O. (2019). Collaboration for innovation in small CEE countries. *E a M: Ekonomie a Management*, 1 (22). Retrieved from <https://dx.doi.org/10.15240/tul/001/2019-1-009>
34. Afonasyova M., Panfilov E., Galichkina M., Ślusarczyk B. (2019). Digitalization in Economy and Innovation: The Effect on Social and Economic Processes. *Polish Journal of Management Studies*, 19(2), 22-32. doi: 10.17512/pjms.2019.19.2.02
35. Syhyda L., Nahomyi Ie., Saher L. (2017). Porivnialnyi analiz pokaznykiv innovatsiinoi aktyvnosti Ukrainy ta inshykh krain svitu. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seria: «Ekonomika i menedzhment»*, 27, 2, 23-27
36. Syhyda L.O. (2018). Industriia 4.0 ta yii vplyv na krainy svitu. *Ekonomika ta suspilstvo*, 17. Retrieved from http://www.economyandsociety.in.ua/journal/17_ukr/9.pdf
37. Rosokhata, A.S. (2014). Trendwatching as a direction of forecasting of machine-building enterprises' innovative development. *Bulletin of NTU "KhPI"*, 33(1076), 62-75.
38. Rosokhata, A.S. (2014). Methodological apparatus formation for forecasting the directions of industrial enterprise innovative activity. *Economics and Management*, 2, 115-121.
39. EUROPEAN Innovation Scoreboard 2019. (2020). Retrieved from https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en
40. Pimonenko, T., Lyulyov, O., Chygryn, O., & Palienko, M. (2018). Environmental Performance Index: relation between social and economic welfare of the countries. *Environmental Economics*, 9(3), 1.

SUMMARY

Rosokhata A., Saher L. Individual issues of economic security: the study of the impact of changes in migration processes on countries economic and innovative development

One of the most important factors influencing the economic security of the country is the circulation of labor resources, especially given the constant growth of volumes, vectors, and forms of migration. This impact can be both positive and negative for the national welfare of an individual country and the world economy as a whole. Accordingly, the scale of the problem determines the relevance and need for research to solve the problem of economic security.

The article aims to study the primary factors and areas of influence of the migration processes of highly qualified specialists on the economic and innovative development of countries.

The article used analytical methods, which were shown by a graphical method of trend analysis and a descriptive approach. Also, a comparative analysis was used, a structural analysis of classification features that allow achieving the goal of studying the impact of migration on various areas of government. The applied methods will enable us to reach the set purpose.

The leading indicators of the impact of migration processes on the countries of departure (donor countries) and the countries of departure (recipient countries) in terms of economic and innovation components are grouped. The analysis presents the results in qualitative and quantitative terms.

Keywords: migration, economic security, innovative development, economic development.